

Seminar 10

Fișă de lucru

Grupele 133/134

Teorii etice

- Etica **deontologică**
- Etica **utilitaristă**
- Etica **virtuții**

Bun în sine vs. bun pentru altceva

Imperative morale (categorice): ”imperativ care poruncește categoric, independent de dorințele noastre particulare.” (Socaciu 2018, pp. 29)

Forma:

Trebuie să X.

- scopuri în sine

Imperative prudențiale (ipotetice): ”cele care țin cont de ceea ce ne dorim la un moment dat.” (Socaciu 2018, pp. 29)

Forma:

Dacă dorești X, atunci trebuie să Y.

- mijloace către atingerea unui scop

Identificați **imperativele prudențiale** și **imperativele morale** și discutați de ce e important să diferențiem între ele!

A.Dacă vrei să trăiești bine la bătrânețe, trebuie să faci sport în fiecare zi!

B.Trebuie să ajuți oamenii nevoiași!

C.Trebuie să înveți ca să nu suferi la examene!

D.Nu trebuie să lovești animalele!

E.Trebuie să-ți dezvolti inteligența!¹

I. Etica deontologică

¹ Exercițiu preluat din Socaciu et al (2018). Etică și integritate academică, Editura Universității din București, pp. 29)

deon (greacă: **δέον**): datorie

Reprezentant: Immanuel Kant (1724 –1804)

”(...) datoria este necesitatea înfăptuirii unei acțiuni din respect pentru lege (**Legea morală**).” (Kant, pp. 25)

Valoarea morală a unei acțiuni **nu** este dată de scopul acțiunii, ci de **maxima** după care s-a acționat. Sursa valorii morale se află în **voința bună**.

Formula legii universale:

Acționează întotdeauna astfel încât să poți voi maxima ta să devină lege universală. (Kant, pp. 27, parafrizarea mea)

Aplicație: Dacă niciunul din noi nu am merge la vot?

”Așadar, ca să aflăm ce trebuie să facem, ne imaginăm în calitate de ființe raționale ce reguli am vrea să devină legi universale, nu doar pentru noi ci pentru toate ființele umane. Această procedură de decizie ne constrânge să gândim dincolo de interesul personal și al comunității din care facem parte.”
(Socaciu et al 2018, pp. 34)

Exemplu: Datoria **altruismului**

”(Un om), căruia îi merge foarte bine în timp ce vede că alții (pe care i-ar putea foarte bine ajuta) au de luptat cu mari greutăți, gândește: ce-mi pasă mie? Să aibă fiecare fericirea pe care i-o hărăzește cerul sau pe care și-o poate face el însuși (...) Deși este posibil ca o lege universală a naturii să subziste foarte bine după această maximă, este totuși imposibil să voim ca un asemenea principiu să fie valabil pretutindeni ca lege a naturii. Căci o voință care ar decide un asemenea lucru s-ar contrazice pe sine însăși, pentru că ar putea apărea situații în care acest om să aibă nevoie de iubirea și de compasiunea altora (...)” (Kant, pp. 57-58)

Formula umanității:

”Acționează astfel încât să folosești umanitatea, atât din persoana ta, cât și din persoana oricui altcuiva, de fiecare dată totodată **ca scop** și niciodată **numai ca mijloc**.” (Kant, pp. 65-66)

”Însă, omul nu este un obiect și, prin urmare, nu este ceva care poate fi folosit *numai* ca mijloc, ci trebuie să fie privit în toate acțiunile sale, de fiecare dată, ca scop în sine. Deci nu pot dispune de omul din persoana **mea**, nu pot să-l mutiliez, să-l degradez sau să-l ucid.” (Kant, pp. 66)

- Kant se folosește de formula umanității pentru a argumenta împotriva sinuciderii

Acțiuni

- morale: **Din** datorie
- non-morale: Conforme datoriei, dar din **înclinație**.
- imorale: **Contrare** datoriei

Din datorie vs. **Conform** datoriei

A fi altruist este o datorie după Kant, însă acele persoane cărora gesturile altruiste le provoacă o mare fericire (și de aceea continuă să le facă) nu comit gesturile altruiste neapărat din datorie, ci din înclinație. Dacă acele persoane ar fi cuprinse de supărări și nu ar mai simți fericire când ar face gesturi altruiste, atunci s-ar opri din a le mai face. Așadar acțiunile acestor persoane nu sunt morale pentru că acționează din înclinație, iar orice acțiune morală, după Kant, trebuie făcută **din datorie**. (Kant, pp. 23)

Exercițiu: Aplicați cele două formule kantiene pe cazul problemei tramvaiului (Trolley problem).

Problemă:

Minciuna: Se pare că deși o lume în care toată lumea ar minți ar fi o lume de nedorit, totuși putem găsi situații în care minciuna pare a fi acțiunea morală.

Dacă la ușa casei mele bate un criminal și mă întreabă unde locuiește persoana pe care vrea s-o ucidă (și eu știu unde locuiește), atunci se pare că acțiunea morală ar fi de a **minți** acest criminal pentru a salva viața persoanei pe care vrea s-o ucidă.

Question: Avem un drept de a minți din temeiuri altruiste?

Kant: Nu.²

II. Etica utilitaristă

² Immanuel Kant, Critique of Practical Reason and Other Writings in Moral Philosophy, ed. and trans. Lewis White Beck (Chicago: University of Chicago Press, 1949), pp. 346-50

Reprezentanți: Jeremy Bentham (1747 –1832); John Stuart Mill (1806 –1873)

”**utilitatea** ca test al corectitudinii și incorectitudinii” (Mill, pp. 15)

Principiul celei mai mari fericiri pentru cel mai mare număr

Principiul utilității: ”(...) susține că acțiunile sunt **corecte** proporțional cu tendința lor de a **promova fericirea** și că sunt **incorecte** în măsura în care tind să **producă inversul fericirii**.” (Mill, pp. 17)

”Prin fericire se înțelege **plăcerea** și **absența durerii**; prin nefericire, **durerea** și **privarea de plăcere**.” (*Ibidem*)

Valoarea morală a unei acțiuni stă în **consecințele** ei.

”Dacă găsim un portofel cu 100 de lei, avem mai multe opțiuni înainte să anunțăm organele abilitate: (i) returnăm portofelul cu toate actele din el, dar reținem toți banii; (ii) returnăm portofelul cu toate actele din el, dar reținem 50 de lei; (iii) returnăm toate documentele și toți banii. Acțiunile (i) și (ii) sunt, totuși, bune. Dacă nu găseam portofelul și returnam ceva din el, persoana care l-a pierdut s-ar fi găsit într-o situație mult mai proastă. Dar utilitarismul nu ne cere să facem un bine, ci să producem un maximum de bine general. De aceea, acțiunea corectă este să returnăm toate documentele și toți banii.” (Socaciu et al 2018, pp. 37)

Acțiunile **altruiste** sunt astfel moralmente corecte, deoarece produc cea mai mare fericire pentru cel mai mare număr de oameni.

Utilitarism **normativ**: O **lege** este bună sau rea în măsura în care maximizează fericirea și minimizează durerea.

&

Utilitarism **acțional**: O **acțiune** este bună sau rea în măsura în care maximizează fericirea și minimizează durerea.

Problemă deschisă: Ce este fericirea? Este fericirea plăcere?

Teoria **hedonistă** a fericirii: Plăcerea (*hedone*; ἡδονή) este Binele.

Ierarhia plăcerilor:

John Stuart Mill: Plăcerile **spirituale/intelectuale** sunt superioare plăcerilor **trupești/corporale**.

Diferențe față de etica creștină absolutistă:

1. Problema **eutanasierii**:

Absolutismul etic: Uciderea persoanelor nevinovate este întotdeauna imoral, deci eutanasierea este imorală.

Utilitarismul: Dacă eutanasierea este acțiunea care minimizează cel mai mult durerea unei persoane, atunci eutanasierea acelei persoane este acțiunea corectă.

2. Animalele **non-umane**:

În mod tradițional, se presupune că există o diferență **categorială** (de natură) între oameni și animale.

Toma d'Aquino (faimos teolog și filosof al Evului Mediu) afirma că:

Omul nu comite nicio imoralitate prin folosirea animalelor pentru diverse scopuri (hrană, transport, vestimentație etc.), deoarece acestea îi sunt date în folosul său de către Dumnezeu.

Utilitarismul: Nu contează dacă există diferențe de natură între oameni și animale sau dacă animalele non-umane au suflet sau nu, ci contează dacă ele pot suferi precum suferim și noi.

(Exemplele sunt preluate din Rachels, The Elements of Moral Philosophy 1986, pp. 94-100)

Probleme cu privire la utilitarism³:

³Inspirate din Rachels 1986.

1. Un prieten te bârfește fără ca tu să fii conștient de asta. Deși nu afli niciodată de bârfele acestea (ești *unharmmed*), tot considerăm acțiunea prietenului ca fiind imorală. Cum ar justifica un utilitarist imoralitatea acțiunii prietenului?

2. Ești într-o relație monogamă și exclusivă, iar partenerul te înșeală cu altă persoană. Deși nu afli niciodată de înșelăciunea asta (ești *unharmmed*), tot considerăm acțiunea partenerului ca fiind imorală. Cum ar justifica un utilitarist imoralitatea acțiunii partenerului?

3. S-ar părea că cineva care ar susține sclavia ar putea să justifice instituția sclaviei apelând la principiul utilității. Cum ar putea utilitaristul să iasă din încurcătura aceasta?

III. Etica virtuții

Virtute (*arete*; ἀρετή) = calitate care conduce la excelență morală

Scop (*telos*; τέλος)

Reprezentant: **Aristotel**

(deși idei similare se regăsesc și în scrierile altor filosofi greci precum Platon sau cei din școala Stoici)

Ce trăsături de **character** îl fac pe un om moral ?

Ce este o **virtute**?

Viața fericită = Viața ghidată de virtuți

Câteva virtuți:

Compasiunea

Curajul

Toleranța

Moderația

Responsabilitatea

Conștiinciozitatea

Loialitatea

Justiția

Răbdarea

Prudența

Generozitatea

Onestitatea

Orice virtute (după Aristotel) este o medie între două extreme:

Exemplu:

Lașitatea – **Curajul** – Nechibzuința

Avantaje:

1. Onest (virtuos) poți să fii și în timp ce dormi, nu doar când spui adevărul.
2. ”Etica virtuții ne spune că un om virtuos va lua de fiecare dată decizii corecte, iar acțiunile sale vor fi morale pentru că decurg din caracterul său virtuos.” (Socaciu et al 2018, pp. 38)

Probleme:

1. Virtuțile pot fi folosite și în scopuri rele.

Spre exemplu, despre un terorist se poate spune că este curajos când se sacrifică explodându-se pentru a nimici civili. Însă, cum reconciliem faptul că îi recunoaștem o virtute cu faptul că ceea ce comite este un act imoral?

2. Conflicte între virtuți

Spre exemplu, un membru al familiei sau un prieten comite un act imoral/ilegal. În această situație poate avea loc un conflict între virtutea **loialității** și virtutea **justiției**. Alegem să fim loiali familiei/prietenilor sau vom acționa în conformitate cu virtutea justiției și îi vom turna?

Cum ne ajută etica virtuții să analizăm dilema macazului (Trolley problem) în cazul în care:⁴

⁴Preluat din Socaciu et al 2018, pp. 39.

- a. Neschimbarea macazului a fost cauzată de nepăsare?
- b. Schimbarea macazului a fost cauzată de o motivație rasistă?
- c. Persoana care a călcat unul/ cinci oameni nu a simțit nicio urmă de regret?

Conflicte între sisteme etice:

etică **absolutistă** vs. etică **relativistă** (sau consecinționistă/situațională)

- Exemplul bombardamentelor nucleare de la Hiroshima și Nagasaki

Poate un asemenea act să fie justificabil sau există acțiuni care trebuie să **nu** fie comise indiferent de circumstanțe sau consecințe?

Problema relativismului moral

În antichitate, Darius, regele Persiei, era mirat de diversitatea obiceiurilor culturale din locurile pe care le vizita. De exemplu, a descoperit că un trib de

indieni practica un soi de canibalism: își mâncau tații decedați. Grecii, însă, nu făceau asta, ci își ardeau morții. Arderea lor era recunoscută drept un mod potrivit de a își trata rudele după moarte. La un moment dat, Darius i-a întrebat pe câțiva greci ce i-ar face pe ei să își consume proprii părinți decedați. După cum ne-am putea aștepta, grecii au fost oripilați de sugestie. Apoi, Darius i-a întrebat pe câțiva din acel trib indian ce i-ar putea face să își ardă părinții. Membrii tribului au avut reacții de repulsie aidoma grecilor. ⁵

- diferite culturi au diferite coduri morale

Problema emotivismului

⁵ Parafrază din Rachels, *The Elements of Moral Philosophy* 1986, pp. 16

Materiale:

Socaciu, E., C. Vică, E. Mihailov, T. Gibeau, V. Mureșan și M. Constantinescu (2018). Etică și integritate academică, Editura Universității din București.

Rachels, James (1986). The elements of moral philosophy. Boston :McGraw-Hill

Lau, J. Y. F. (2011). An introduction to critical thinking and creativity. John Wiley & Sons Inc

Kant, Immanuel (2014). Întemeierea metafizicii moravurilor (traducerea lui Valentin Mureșan). ALL:București

Mill, John Stuart (2014). Utilitarismul (traducerea lui Valentin Mureșan). ALL:București

Immanuel Kant, Critique of Practical Reason and Other Writings in Moral Philosophy, ed. and trans. Lewis White Beck (Chicago: University of Chicago Press, 1949), pp. 346-50

